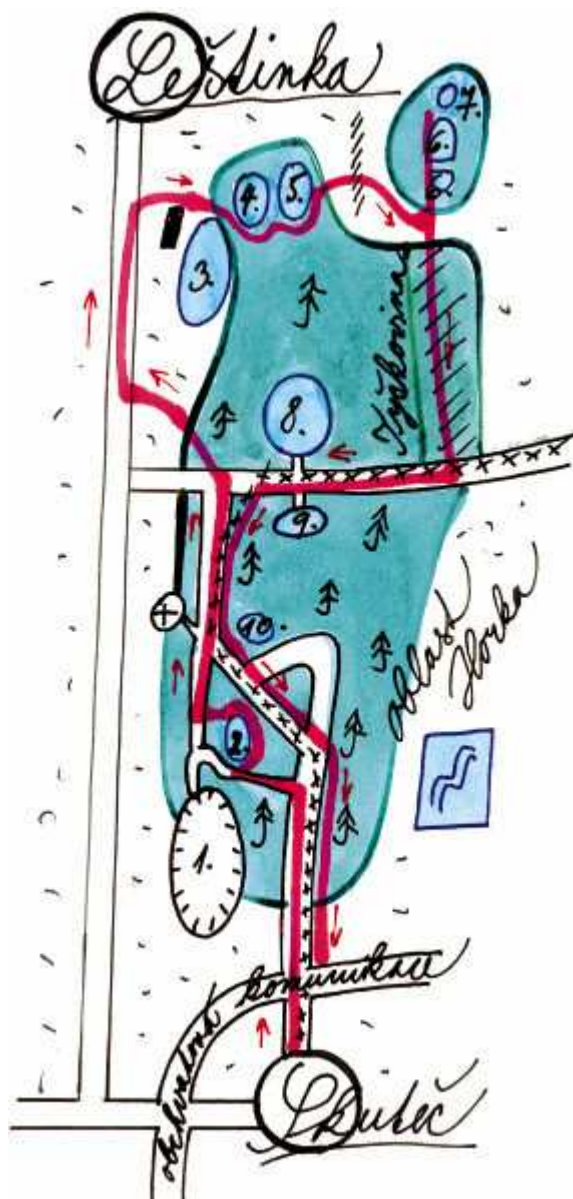

Okružní putování krajinou žulolomů v Horkách

Skuteč je známa svou obuvnickou tradicí a „skutečskou žulou“. Pod tímto pojmem si odborník představí kvalitní modrošedý amfiboliticko-biotitický granodiorit nasavrckého masivu.

Zdejší lomy postupují až k městu, za jehož západním okrajem se nachází rozsáhlá lomařská oblast zvaná Horka, - a tímto územím budeme dnes putovat. V lesním prostředí uvidíme mnoho lomů a lomečků s romantickými jezírky, které dávají zvláštní tvář této okrajové oblasti Českomoravské vysočiny.

Lomařská činnost započala zde v 90. letech 19. století, a v době svého rozkvětu, ve 30. letech 19. století, poskytovaly lomy skutečské i okolní výdělků a chleba pro téměř 3000 dělníků, a byly požehnáním pro celý horský kraj. Kromě žulových se na Skutečsku nalézají též i doly opukové, dioritové, amfibolové a rohovcové; - v místě dnešních Výletů jsou ale převážně žulolomy.

Do práce se za „první republiky“ chodilo pěšky a jezdilo na kole i pěkně zdaleka a pěšinky, kdysi vyšlapané dělníky z lomu, slouží dobře i dnes. Nikoli ale už lomařům. Chodí se po nich procházkou jen tak nebo často dobře poslouží jako spojka pěším, kteří Horka znají a potřebují se někam dostat. Mnohdy právě k tomu lomu. V nynější době se ovšem již v málokterém lomě těží a zřejmě díky zajímavým geologickým poměrům (jejichž „příčiněním“ pijeme i výbornou nezávadnou a minimálně upravovanou vodu ve skutečském vodovodu – opravdová rarita !) je také většina bývalých lomů zatopena. Dlužno ovšem dodat, že mnohdy byly lomy opuštěny majiteli a dělníky právě z důvodu jejich zatopení – těžařskými pracemi se narušilo podloží a na povrch prýštila voda v množství které nestálo zato odčerpávat.

[nahoru](#)

V oblasti Horek se v současnosti tedy nachází mnoho pustých lomů a lůmků a vlastně všechny jsou zatopeny. Ke každému lomu vede cesta (mnohdy již ale nevyrazná a zarostlá) a u lomů, kde zpravidla nebyl drtič kamene jsou zřetelné též haldy odpadového kamení - tehdy momentálně nevyužitého. Ráz krajiny se od dob příznivých pro těžbu kamene, související úzce s rozvojem dopravy, změnil. Dříve zde nebyl souvislý les, ale krajina s remízy a „hrobkami“ – typickými oblými pahrbky se skalnatou vrcholovou částí. Postupem času se z této dříve „průmyslové oblasti“ stal příjemný přírodní park, kde lidé a příroda, ponechaná částečně sama sobě, utvořili krásné malebné prostředí, které by bylo škoda nevhodnými zásahy a neekologickým chováním různých zájmových skupin narušit. Je zde krásně a přirozeně. Některé lomy se staly oblíbeným místem pro plavce, jiné jsou zase zcela pokryty žabincem. K tomuto zajímavému přírodnímu jevu se ale dostaneme v pokračování příštím. Dnes už jsme toho napovídali dost a za chvíli už bude čas vydat se na cestu.

Budeme se pohybovat v relativně malém prostoru, ale, abychom se v těm lomech vyznali a neměli toho moc najednou, rozdělila jsem oblast našeho zájmu západně od Skutče na dva díly. Jejich hranicí je prašná cesta, spojnice mezi Skutčím a Leštinkou, dříve účelová lomová cesta. Její začátek najdeme v části Skutče zvané Lázně naproti areálu „Svazu chovatelů“. Není to tak dávno co právě zde přetínaly silnici koleje železniční vlečky od lomu Litická

k železniční stanici Skuteč. Prašná cesta stoupá do mírného svahu nahoru ke třešňovce a křížku a pokračuje dále krajinou Horek s roztroušenými domky, remízky a lomy, navlečenými jak na šňůrce podél této cesty až k lomu Zvěřinov –Požáry do obce Leštinky. My se budeme dnes zabývat úsekem vpravo od cesty, míněno jdeme-li ze Skutče do Leštinky, a co se nachází opticky nalevo necháme na příště.

Je tolik možností jak se na lomy v okolí Skutče podívat. Můžeme se zajímat o jejich přírodní prostředí, o rostliny a zvěř zde se vyskytující, o jejich historii a současnost, postupy dřívější a dnešní práce v lomech. Nezajímavý není jistě ani sociální aspekt ve spojení s dobovými dělnickými bouřemi a nakonec narazíme i na velmi zvláštní fenomén – sebevraždy, náhodná utonutí a vraždy. Skoro každý zatopený lom má takové své oběti a právě tato již velmi zřídka ústně tradovaná povídání by stálo zato zaznamenat. Skutečské lomy – to je zkrátka námět na opravdovou knihu, která by byla dozajista velmi zajímavá.... My se ale zabýváme výlety a poznáváním krajiny a proto se všech těchto zmíněných hledisek dotkneme jen okrajově. Ale již na cestu.

[nahoru](#)

Litičák neboli Novákovo jezírko

Oblastí lesa Horky a dále do Skutíčka vyznačuje cestu pro pěší zelená turistická značka. Ani my se jí v našem Výletě nevyhneme a čas od času se na ni napojíme. Právě hned ze začátku půjdeme spolu s ní z náměstí ulicí Tylovou, Komenského a Poršovou směrem ke koupališti. Přejdeme obchvatovou komunikaci a pokračujeme dál pěšinkou podél fotbalového plácku (ten je vpravo, vlevo míváme zahrádky pod dosud funkčním lomem Litická). Za chvíli skončí „zahrádky“, překonáme malou stružku, a vnoříme se do lesa. Pokračujeme stále asi 150 m po zelené značce vzhůru. Vlevo uvidíme skoro nepoužívanou pěšinku. Můžeme jí chvíli sledovat. Dostaneme se po chvíli do malého skalnatého amfiteátru, kam jsme chodili kdysi v dětství pálit ohně. A chodí se sem pálit i dnes, jak, budete-li chtít, i sami uvidíte... Vrátime se zpět a začneme dávat bedlivý pozor. Po pár metrech odbočuje z turisticky značené trasy doleva, do prudkého kopce, nenápadná pěšinka. Na odbočku vás také upozorní zelená šipka, pokud si jí ovšem všimnete. Celá trasa je totiž velmi primitivně a nedůsledně vyznačena různými symboly v zelené barvě – šipky, tečky, křížek - a tak, narazíte-li někdy na toto vlastní značení, budete vědět, že jste na dobré cestě. Sejdeme tedy ze zelené turistické značky

a stoupající pěšina nás zavede až k zatopenému lomu „malá Litická“. Naše vlastní značení pokračuje skoro neznatelnou stezkou nad lomem doprava, ale my, než odbočíme, se ještě půjdeme podívat oproti seshora do rozsáhlého kamenolomu Litická, kde dnes těží společnost GRANO. Nebudeme tedy zahýbat, ale půjdeme stále dále po cestičce, teď klesající a pomalu mířící doleva ke kamennému prahu funkčního lomu Litická (název podle Litice nad Orlicí sídelního místa Litické a.s. kdysi provádějící těžbu), kde se nám naskytne majestátní, ale vlastně i trochu smutný, pohled na lomařské dílo.

Vrátíme se zpět k našemu prvnímu zatopenému lomu, kterému se také místně říká „Novákovo jezírko“. Je všeobecně známo, že právě sem si chodil zaplavat i ve velmi zralém věku hudební skladatel Vítězslav Novák. Podle očitých svědectví pamětnic vám také mohu sdělit, že to bylo „na Adama“, a že ho na koupání doprovázeli jeho dva psíci, z nichž jeden mu vždy odebral do zubů hůlku, s kterou si již tehdy pomáhal při chůzi a vstupu do vody. V té době ještě nebyl lom zarostlý žabincem, jak je tomu dnes.

Půjdeme dál. Naše kroky budou teď po skoro neznatelné pěšince kopírovat horní práh tohoto lomu a podél jeho okraje sejdem dolů a pokračujeme citem dál. Občas uvidíme na stromě i zelenou šipku. Nebude dlouho trvat a stezka, po které chodili dříve lomaři, vyústí na zarostlou a již nepoužívanou lesní cestu s vyjetými koleji. Doleva míří na Litickou, my půjdeme doprava a asi po 50 metrech, na křižovatce lesních cest, zabočíme doleva.

Zvěřinov, Budoucnost, Kosovo

Opět jsme se vrátili k zelenému turistickému značení a chvíli ho budeme sledovat. Pozor – po několika metrech (10-20 ?) vás na stromě vlevo upoutá zelený křížek (naše značení). Vidíte malou odbočku směrem ven z lesa, podél ní vpravo dvě mohutné lípy (asi 90leté) a mezi nimi kamenný sloupek žulový s vyrytým letopočtem 1895, o němž Jan Sedlák napsal v roce 1944 toto:

Obrázek u Horek: na pozemku č.k. 657/2, patřícím nyní Vladimíru a Anežce Bačkovským v Leštince č.10. Předchůdci Bačkovských, František a Marie Brdíčkoví, koupili r. 1891 tento pozemek na katastru skutečském od Antonína Zvěřiny. Získali jej výhodně a z uspokojení nad

tím a i proto, že dovedl Brdčíčko (nebo Novotný, který na č. 10 bydlel) opracovávat žulu, zhotovil tento sloup žulový čtyřhranný asi 3 m dlouhý (nad zemí vyniká 2,5 m) rozměrů 17x20 cm a vyryl do něho letopočet 1895. Nahoře visí plechová, dnes prázdná kaplička, a pod ní na tabulce nápis: „Nákladem Novotného z Leštinky“. Nápis je obrácen k jihu. Celek je blízko lesa a je dosti málo nápadný...

Jsme opět na „zelené“ a míříme dál. Lesní cestou stále vpřed. Zelené značení po cca 50 metrech opouští naši cestu a míří jakousi „nábližkou“ k lomu Andruzáku. Tudy se budeme vracet, ale zatím pokračujeme dál po uvedené širší cestě. Na lesní křižovatce ve tvaru Tě zabočíme doleva. Prašná cesta vede ven z lesíka na lomovou spojnicí Skuteč-Lázně Leštinka. My si můžeme zkrátit cestu když švihneme kraj lesíka vpravo trochu šikmo a projdeme přes louku mírně doprava. Také zde je prošlapaní cestička. Nejlépe ji uvidíte, když se pěkně daleko od okraje lesa, už na té louce, otočíte dozadu. Hned budete vidět, jestli ji dobře sledujete nebo ne. Na prašné cestě půjdeme doprava směrem na Leštinku a před sebou již vbrzku spatříme nejprve napravo cestu do lomu Zvěřinov (podle jména majitele Zvěřiny) – na Požárech, zvaný také Habeš (dnes jsou tyto dva lomy propojeny a zatopeny) a dále vyláčenou provozní budovu.

V narušené budově s tabulkou ČMPK a.s. divize Prosetín, provoz Leštinka – Lomařské výrobky ze žuly, jsme našli na zemi pohozený pracovní kalendář z roku 1993, možná se zde tedy do tohoto roku ještě těžilo... Naproti budově si můžeme jít prohlédnout typický přístřešek s volnými stěnami, kde zpracovávali lomoví dělníci kámen, zde na mnoho druhů dlažby. Na Zvěřinově se nacházely tři druhy kvalitního kamene, žula růžová, černá, málo i hodně světlá a vedla odsud železniční vlečka podél zmíněného přístřešku dále kolem dalších lomů přes viadukt až do železniční stanice Žďárec u Skutče.

My ale již pokračujeme dál, za správnou budovou zabočíme doprava a vpravo se také stále držíme, obcházíme volně lom Zvěřinov a míříme k malému lůmku Budoucnost. Cestou můžeme na několika místech vystoupit vpravo na skalnatý ochoz a prohlédnout si tento rozsáhlý a krásný zatopený lom z výšky. Doslova pár kroků za Zvěřinovem je situován menší lom Budoucnost, též zatopený a zarostlý žabincem. Můžete pokračovat dál, obejít jezírko a prohlédnout si jeho skalní stěnu zezdola. Pak se ale vraťte zpátky, budeme stoupat podél této lomové stěny nahoru a lom obcházet. Cestou si kontrolujte vlastní zelené značení na stromech a dávejte pozor, nepřibližujte se příliš k příkrým a nechráněným okrajům stěny. Jdete-li správně, míváte betonový blok určený zřejmě k zakotvení lanovky. Stále postupujeme v daném směru, až narazíme na lom Kosovo (podle majitele, p. Kos), též hluboko dole zatopený a zarostlý okřehkem (žabinec)

Je vlastně hned vedle Budoucnosti a není na první pohled moc zajímavý. Opět volně kopírujeme jeho horní hranu a pomalu zatáčíme podél ní doleva, až níže vpravo již spíše tušíme než ještě vidíme konec lesa a probleskující louku. Tedy vlastně pastvinu, jak záhy zjistíme, když sejdem dolů, podležeme drát ohrady (pozor na proud) a spatříme tzv. kravince ve větším množství.

Lomy patřící ke Skutíčku – Jadrňák a ostatní

Na kraji lesa se rozhlédneme. Před námi rozsáhlá louka, vpravo a níže kraj lesa Horky, obec Skutíčko a blíže před sebou dělí zarostlý břeh se starými třešňovými stromy pastvinu na dvě půlky. Tam sestoupíme a máme přímo před očima nižší ostrůvek zarostlý stromy. Typická hrobka, řekli bychom, a také tomu tak je. Půjdeme se podívat blíže a cestičkou poněkud

vpravo se dostaneme k lomu Jadrňák (patřil Jadrným), pak (?) p. Moudré majitelce Velamosu. Tento ostrůvek stromů uprostřed polí a pastvin ale skrývá celkem čtyři zatopené a žabincem pokryté lomečky. Vlastně jen dva „pořádné“, ten úplně vzadu, směrem k Vrbatovu Kostelci, skoro bez vody se nazývá Pytlíkova hrobka a těm dvěma větším, odděleným zdánlivě jakousi hrází, se říká Jadrňák. Další - lom Jedličkův ve vsi se mu říkalo „rybník“, naleznete skrytý níže. Díky mamince paní Dbalé, paní Sobotkové ze Skutíčka máme zachováno hezké povídání o tomto kousku krajiny, a v nejbližší době se tedy sem blíže podíváme. Teď ale jdeme dál.

Opět se vrátíme po pěšině na louku směrem ke Skutči a hned rovnou za nosem přejdeme naproti do lesa. Nakreslila jsem tam na strom velkou zelenou tečku, tak ji snad na dálku uvidíte. Spodní okraj lesa mířící ke Skutči tvoří pruh zarostlé smrkové tyčkoviny, kterou musíme prostoupit dále. Máme několik možností. Tak trochu ledabyly jsme označili zelenými body cestičku, spíše nejasný průsek- průchod tímto úsekem lesa. Existuje ale jednodušší možnost: jít buď podél spodního okraje lesa směrem Skuteč tak dlouho (cca 100-150 m ?) až narazíte na cestičku vystupující z lesa – zeleně turisticky značenou a pokračující do Skutíčka nebo obráceně: sledovat lem této tyčkoviny na jeho opačné straně – v lese. Ve všech případech se dostanete na lesní pěšinu s již jmenovaným turistickým značením. V této fázi výletu se již budeme vracet do Skutče právě podle těchto značek a půjdeme směrem doprava, do lesa.

Andrusák, Ešnerák, Vamberák

Cestou nás zanedlouho vpravo očekává velmi malebný lom Andrusák (Andrusiho lom) s krásně čistou vodou a pozor, skoro naproti, vlevo od cesty, vidíme již velmi nezřetelnou zarostlou cestu se dvěma kolejiemi. Možná si všimnete na stromě našeho „neobratného zeleného upozornění“. Cesta vás zavede k zatopenému lomu zvanému Ešnerák. Nějakou zvláštní náhodou není jeho hladina pokryta okřehkem, ale tmavá voda je prostoupena a zeleně zabarvena sinicemi. Celé toto místo na mě působí velmi ponuře, pochmurně až strašidelně. Brr...

Po našem návratu zpět na zelenou turistickou značku se jí už dnes nepustíme a zavede nás opět až do Skutče. Povede nás místy známými nám již z cesty sem. Teď teprve využijeme tu známou náblížku a volně projdeme kolem žulového sloupku mezi dvěma lípami a místa, kde jsme se objevili cestou z Lítičáku opět na zelené značce, ale tentokrát pokračujeme domů po zeleném turistickém značení, nebudeme zahýbat. Pod našima nohama se objevuje kamenitá cesta, a to je pokyn pro pozorné sledování lesa po levé straně. Objevíme tam již skoro úplně zavezený a zarostlý lom Vamberák.

Tento lom je poslední tečka za naší dnešní výpravou. Cestu, po které jdeme, a která dále pokračuje směrem níže (doprava odbočuje ta naše „značená“) můžeme také využít k návratu. Přestože se zdá, že jde kamsi jinam, pokračuje posléze pod svahem doprava aby se nakonec v závěru spojila s tou kratší turistickou. Nejsme zde určitě naposledy a někdy to můžeme zkusit i jinak. Hlavně se ale v Horkách v žádném případě nemůžeme ztratit.

Na tomto malém prostoru jsem vám představila několik skutečských lomů a okružní cestu jsem se snažila zvolit optimálně tak, abyste poznali všechno co se v uvedeném místě poznat dá. Projdete se zde podle návodu jednou, dvakrát a brzy již získáte jistotu a stejně jako já si už přímo půjdete od Ešneráku k Vamberáku, od Kosova k Andrusáku a později také od Zvěřinova ke Kaňonu a cestou objevíte další a další lomy, malé a ještě menší, mnohé již beze jména...a bez pamětníků, kteří by k tomu mohli ještě něco říci... Ale to všechno si povíme zase až příště, v další díle putování po skutečských lomech, kde se budeme věnovat oblasti vlevo od spojky Skuteč-Lázně x Leštinka.

V mezičase se seznámíme se vzpomínkami na „skutečské skály“ pana Františka Nováka z Máchovy ulice a s vyprávěním paní Věry Sobotkové o hrobkách za Skutíčkem a s problémem jménem „žabinec“.

Šťastnou cestu vám přeje Zdenka Škrochová

Poznámka: Celou trasu můžete zvládnout za 1,5 až 2 hodiny bez zastávek. Bylo by ale opravdu škoda někam spěchat...

Zcela určitě se dnes budeme pohybovat v místech velmi romantických, ale současně také velmi divokých a nebezpečných. Proto nedoporučuji první návštěvu lomů absolvovat s malými dětmi. Nejprve sami poznejte, a pak zvažte riziko. Cesta po horním okraji lomové stěny je vždy nebezpečná, takže „nelezte až na okraj“.

Děkuji všem, kteří mi moc pomohli s těmito výlety a Městskému muzeu ve Skutči za zapůjčení strojopisného spisku odb. učitele J. Sedláka/1944

Poznámka: Další pověsti a báčorky vážící se ke Kablanům najdete v knize A. Hlineckého, Z dob šerých, dávných.

Autor: Zdenka Škrochová